

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΘΡΙΑΜΑ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ο Γενικός Μητροπολιτικός Επίτροπος της υπηρεσίας Έπι- ραφής Έπικρατείας Αθήνας και Ξακίων, Αρχιμανδρίτης κ. Αγα- θάγγελος Λογκοβαρλός, δόκιμος συγγραφέας και ιστορικός, εί- χε την καλοσύνη να γράψει, χάριν των αναγνωστών του «Μπου- κέτου», την κάτωθι ορατήν περιγραφήν των Χριστουγέννων των Κρητών, την όποιαν, αν και όλιγον καθυστερημένην, δημοσι- εύουσι, ευχαριστώσας.

Πολλά παλαιά έθιμα ζειναι ακόμα στην Κρήτη, που σβύνουν λί- γο-λίγο και χάνονται.

Αια φτιάση ή Σαρακοστή, οι άνδρες άρχιζουν την προετοιμασία για τα Χριστούγεννα. Στήνουν βράχους για να πιάσουν λαγούς και τα παιδιά «βροχάδες» για να πιάσουν τσίχλες, κοτόφια, πέρδικες, σκαλόφτες (μπεκάτσες), γιαννάκια (καλογάνους). Τα θηράματα αυτά τα παστούν στο λάδι, όπου τ' άφήνουν ως τα Χριστούγεννα.

Τα ψάρια παύουν να τα τρώνε στην Κρήτη από του 'Αγίου Σπι- ριδανος, Μονο στις 23 Δεκεμβρίου, όποτε εορτάζουν οι Δέκα Μάρ- τυρες της Κρήτης, που έμαρτυρήσαν επί Δεκίου, τρώνε λάδι.

Την παραμονή των Χριστουγέννων, πρωί-πρωί, ο πατέρας θα πάη να φέρη ξύλα για το φούρο και τα παιδιά θα πάνε να μαζέψουν μάραθα για το μαγειρέμα και νεράτζια για τόν χοίροφ.

Η μητέρα, από τη νύχτα άκομη, θα ζυμάση τα Χριστόφωμα και τις κολούρες της γιορτής. Στο ζύμαμα αυτό δεν χρησιμοποιούν προ- ζύμη από το δικό τους. Στέλνουν και ζητάνε από τη γειτονιά, προσέ- χουν δε κατά την μεταφορά του να μη το ίδουν τα άστρα.

Τό Χριστόφωμο κάθε οικογένεια το στέλνει πρώτα στην έκκλη- σία για να μνημονεύη ο παπάς τους πεθαμένους που ζάθνηκαν από το σπίτι.

Κάθε νοικοκυρά ζυμώνει τις ή- μέρες αυτές και μικρά Χριστόφω- μα για τα παιδιά του σπιτιού και για όλους τους φτωχούς που θέλει να βοηθήση.

Τό άπόγευμα της παραμονής βάζουν το μεγάλο κωμαιοστοιχα- λόν στη φωτιά να βράση. Είνε ή ώρα που πρέπει να σφαγή ή χοί- ρος.

Όλα τα σπίτια σφάζουν και από ένα χοίρο στην Κρήτη. Τόν μαθάνε, τόν πλένουν και τόν κρε- μάνε στο «χωρόξυλο». Αια τόν κρεμάσιν, πίνουν «αχινάτοδο» (ένα θάμνο με σκληρά κλαδιά, που τόν μεταχίρ'ονται και για προσάναμα στην Κρήτη), τόν ανάθουν και τόν γυρίζουν άναμένο σε όλο το όσμο του χοίρου για να καθ ή έσινε καμιά τρίχα. Αιούσως έστερα φέρνουν τα παιδιά τα νε- ράντζια και τρίβουν μ' αυτά δλόκληρο το χοίρο. Έτσι γίνεται άσπρος σαν τόν χιόνι!

Τό φαγητό της ημέρας των Χριστουγέννων στην Κρήτη είνε τό χοιρινό με μάραθα. Έπίσης φάη το της ημέρας είνε και τό βραστό χοιρινό, στο ζουπό του όποιου φίνεουν «ξινόχοντρο» (τραχανά).

Τό βράδυ της παραμονής πρέτει να λουστή δλόκληρη ή οικογέ- νεια, από τόν πιο μικρό ως τόν πιο μεγάλο.

Τα παιδιά κλαίνε και δεν θέλουν να λουστούν, μα ή μάνα τους τα φοβίζει λέγοντάς τους:

— «Αν δεν λουστής, θάρθουν οι «Καρακαντζόληδες» (Καλλικάν- τζαρι) να σε χτενίσουνε με τα «χειρόχτενα», (χειρόχτενα είνε τα λανάρια, σιδερένια κροφιά κροφωμένα άπάνω σε ξύλο, με τα όποια ξέβουν τα μαλλιά ή νοικοκυράδες).

Έτσι φοβόνται τα παιδιά και υποβάλλονται στο λούσιμα.

Στο μεταξύ αυτό φτάνουν και οι Καλανδιατάι, στους όποιους ή νοικοκυρές μοιράζουν αυγά και κρασί.

— Και τού χρόνου με πλείοτερα! εϋχον- ται αυτοί.

— Είχαριστώ και βοηθείά σου τας Χρι- στού ή Γέννησι! άπάνται ή νοικοκυρά.

Όλη τη νύχτα της παραμονής προς τα Χριστούγεννα ή νοικοκυρά μαγειρεύει. Ρίχνει τό «ξινόχοντρο» στο ζουμί του χοίρου, βράζει

τά μάραθα με τό ζρέας. Έτσι ή νύχτα προχωρεί. Από και- ρού σε καιρό βγαίνει και κιντάζει τόν δρόμονα να ιδη από τα άστρα αν κοντεύη να σημάνη.

— Να ένα άστρο φωτεινό στον ούρανό. Είνε τό «μερά- στικ» (ό Αγγερινός).

Κι' άπάνω σ' αυτά να κι' ή καμπάνες. — Ντάγκ, ντάγκ! Ντάγκ, ντάγκ!

Τρέχει τότε ή μητέρα και ξενάει τα παιδιά. — Η καμπάνες έπεισαν, (έχτήρησαν).

— Γιατί, μητέρα, τόσο νύχτα σήμερα; — Γιατί είνε Χριστούγεννα, παιδιά μου. Κι' άρχίζει πια τό στόλισμα για την έκκλησία.

Σε λίγο ξεκινανε όλοι για την έκκλησία. Μπροστά ο πατέρας με την κολούρα στα χέρια. Την ηγαίνει και την άκουμπάει μπρος στο ιερό.

Αια μαζευτούνε όλοι, φωνάζει ο παπάς: — Λείπει καμιά οικογένεια;

— Όχι, τού άπαντούν. Και άρχίζει τότε: — «Εύλογητός ο Θεός... και ψάλλεται ή λιτή.

Και προχωρεί ή λειτουργία. Μπρος στο ιερό βρίσκονται σωρός ή κολούρες των νοικοκυράδων. Όλόκληρο βουπό!...

Αια τελειώση ή λειτουργία, άρχίζει τό μνημόνευμα «των άπολε- σθέντων», των νεκρών.

Όταν τελειώση ή λειτουργία γυ- ρίζουν όλοι στα σπίτια τους.

Η μητέρα περιμένει με στρωμέ- νο τό τραπέζι. Καί τί δεν έχει τό τραπέζι αυτό!

Βραστό, χοντροζούμι ή μανέ- στρα, χοιρινό με μάραθα, τσίχλες, μπεκάτσες, πέρδικες, γιαννάκια, λα- γούς, σκατό χοίρου, σφουγγάτο κτλ.

Στέκονται όλοι γύρω στο τραπέ- ζι, αλλά δεν άρχίζουνε να τρών. Η μητέρα δεν έτελειώσε ακόμα. Πόθ- πει να θυμιάση και θυμιάζει και εύχεται. Η εύχες της δεν άκούον- ται. Μόλις τις ψιθυρίζει...

Έπειτα πρέπει να μοιραστούν όλοι τα Χριστόφωμα και λάδι και κρα- σι γιατί την ημέρα αυτή πρέπει όλοι να πάνε, όλοι να χαρούνε.

Έπειτα ή μητέρα μοιράζει σε κάθε παιδάκι τό Χριστοφώμα του και αυτό της άσπάζεται τό χέρι. Κι' έτσι ήσυχoi πια και εύτυχείς, γιατί κανείς δεν θα πεινάη την ήμερα αυτή, κάθονται στο Χριστου- γενναίικο τραπέζι και τρώνε με εύχαρίστη και περισσή χαρά...

Όλη την ήμερα γενική διακοδέσας στο χωριό. Έπισκέψεις, δί- σκι με μεζέδες και καλό κρασί Άμασιανό. Τό τραπέζι πρέπει να μείνη στρωμένο και γεμάτο φαγητά, κρασί και μεζέδες επί δυό ήμέ- ρες. Όσοι έρχονται στο σπίτι πηλαζούν και τρώνε και πίνουν και είχονται:

— Και τού χρόνου! — Πρώτα ο Θεός!...

Άρχμ. ΑΓΑΘΑΓ. ΛΟΓΚΟΒΑΡΛΟΣ

Η ΓΥΝΑΙΚΕΣ, Ο ΕΡΩΤΑΣ, Ο ΓΑΜΟΣ

Η γυναίκες έχουν δυό χαμογέλια, τό χαμογέλιο των χειλιών και τό χαμογέλιο των ματιών. Τό πρώτο είνε για όλους, τό δεύτερο μό- ναχα για έναν.

— Ο άνδρειος άδιαφορεί προς τό θάνατο, ο δειλός τόν ύπομένει και ο δυστυχισμένος τόν έπιζητεί.

— Ο γάμος προέρχεται από τόν έρωτα, δ- πας τό ξύδι από τό κρασί.

— Οι ποιητάι έχουν στεφάνι στο μέτωπο και ήφάιστος στο στήθος.

